

Mur de llevant de la nau 1 on s'aprecien les dovelles dels arcs del pòrtic de Pere II.

Els arcs del pòrtic de Pere II en reconstrucció. Vegeu la cintra per a bastir els arcs del pòrtic de Pere II.

Els arcs del pòrtic de Pere II entre les arcades diafragmàtiques 3 i 4.

L'arc del pòrtic de Pere II entre les arcades diafragmàtiques 5 i 6.

Els arcs del pòrtic de Pere II i el pilar contrafort de les arcades diafragmàtiques al setembre de 1942.

La nau 1 amb el pòrtic restaurat. de Pere II (Arxiu Museu Marítim de Barcelona)

La nau 1 amb els arcs de pòrtic de Pere II des del Sud.

La nau 1 amb els arcs de pòrtic a Pere II, vers l'edifici de Porxo Nou.

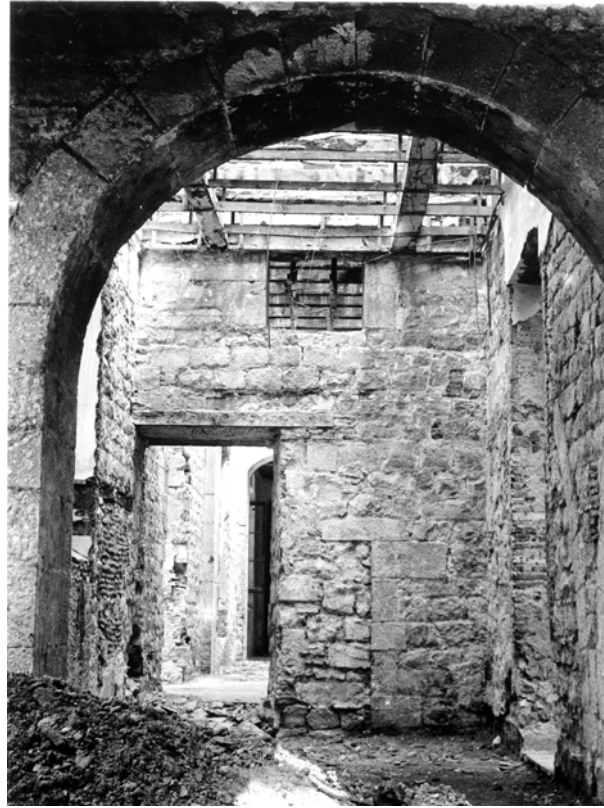

El pòrtic de Pere II des de l'interior de les naus (Arxiu Museu Marítim de Barcelona)

El pòrtic de Pere II des de l'interior de les naus (Arxiu Museu Marítim de Barcelona)

Interior del pòrtic de Pere II mostrant el contrafort del XVII. Novembre de 1940.

Interior pòrtic Pere II 1940.

Interior del pòrtic de Pere II. S'observen els arcs del pòrtic en construcció, l'estintolament i passos dels contraforts entre les naus de mar i les naus de la Generalitat. Agost 1940.

Interior del pòrtic de Pere II amb els arcs reconstruïts.

Interior del pòrtic de Pere II mostrant el desnivell actual amb les naus de mar. (Arxiu Museu Marítim de Barcelona)

La façana de les Drassanes al 1888.

La transparència de la façana a mar

Les diferents fotografies preses abans i després de la restauració de Florensa mostren tots els afegits que al llarg de molts anys d'ocupació militar varen construir-se adjunts a l'accés de l'edifici, i la preocupació de l'arquitecte per retornar l'aspecte que, suposadament, aquesta façana mostrava quan s'utilitzava com a Drassana, és a dir, un conjunt de naus obertes vers el mar.

Una fotografia del 1888 permet de fer-se càrrec de l'estat de la façana a mar de les Drassanes convertides en caserna. Només el gran arc corresponent a la quarta nau de la primera arcada diafragmàtica era visible mostrant els estreps, les dovelles d'arrencada, la clau amb l'escut d'Espanya i la motllura de la cornisa en angle isòsceles. Els altres cinc arcs, del total de set de l'arcada, figuraven tancats mitjançant murs de rebles i, excepte el de la primera nau, completament arrebossats juntament amb els murs de tancament. L'arc de la primera nau era visible, tot i que figura arrebossat i molt malmès a l'estrep dret. L'arc corresponent a la setena nau havia estat enderrocat, ja que a la part tocant a mar d'aquesta nau s'hi havia aixecat un pis. Aquesta nau fou, doncs, convertida en un cos de dues plantes i mostrava una façana rectangular amb accés independent des dels molls.

El projecte de Florensa es va centrar en tres punts:

- El buidatge dels arcs de tot el material de rebles i escatada del morter de la façana deixant vistes les dovelles i les pedres dels murets damunt dels arcs per tal de mostrar la primera arcada diafragmàtica com a façana principal.
- La conversió del primer tram en una porxada, per la qual cosa la nova façana de tancament va situar-se a la segona arcada diafragmàtica
- La construcció de contraforts davant els murs-aqüeductes.

Florensa, com a Arquitecte en Cap del Servei d'Edificis Artístics i Arqueològics de l'Ajuntament de Barcelona, dirigeix una carta el 9 de maig del 1952 al *Teniente de Alcalde Delegado de Urbanización* que, pel seu interès en la descripció de les obres que estava portant a terme, reproduïm quasi íntegrament: *En practicar les obres acordades amb urgència per tal d'agençar la façana principal de les Drassanes Reials i aixecar els acabats, s'ha trobat que els pilars quadrats que sostenen els arcs de la dita façana eren disposats per tal que l'edifici continués vers el que actualment és el Passeig de Colom. Aquesta continuïtat potser no ha existit mai, i per aquesta raó, aquells pilars eren en estat ruïnós i s'aguantaven perquè eren encaixats en un mur de paredats de capserrats gruixut. Aquest mur havia de ser enderrocat per tal de deixar lliure el pòrtic de façana, però pel perill (que representa) s'han hagut de conservar uns brancals del mur annexos a cada pilar. Al mateix*

Estat de la caserna de les Drassanes al 1890. (Arxiu Museu Marítim de Barcelona)

Les Drassanes en restauració 1949-1950 (Arxiu Museu Marítim de Barcelona).

La façana en procés de restauració 1952 (Arxiu Museu Marítim de Barcelona).

La cantonada sud-est al 1951 (Arxiu Museu Marítim de Barcelona).

La façana sud. Abril 1952. S'observa que la façana no té contraforts

La façana sud. Abril 1952

La façana sud restaurada (Arxiu Museu Marítim de Barcelona).

temps, l'últim pilar falta completament, així com l'arc de retorn que hi havia de donar entrada al pòrtic per la banda de la Pau.

En visites a l'obra realitzades pels I-Itres. Senyors Tinents d'Alcalde Delegats d'Obres Públiques i d'Urbanisme, s'ha indicat al susdit que no sembla admissible en aquell barri deixar un pòrtic obert amb tants llocs propis per a amagar-se, tant per raons de seguretat pública, com de moral; i que fóra necessari cloure'l amb un tancat.

«Com que aquest, per la seva extensió, fóra de cost elevat i només seria d'aplicació provisional, creu el susdit que fóra millor continuar les obres refent els pilars amb els seus contraforts i l'arc que manca, amb la qual cosa el pòrtic podria quedar totalment obert, amb llum i vigilància com el que ja existeix i restaurar també la façana d'entrada al Museu Marítim.»

Tal com mostren les fotografies de l'època, el pla de la façana de les Drassanes al passeig de Colom (avui dia passeig Josep Carner) era totalment acabat (arrebossat). En els murs apareixen finestres i no hi havia contraforts exteriors. Aquests contraforts, tal com mostren els plànols, no eren necessaris ja que els arcs de les arcades-aqüeductes de la primera tramada eren cecs, per la qual cosa actuaven com a boterells.

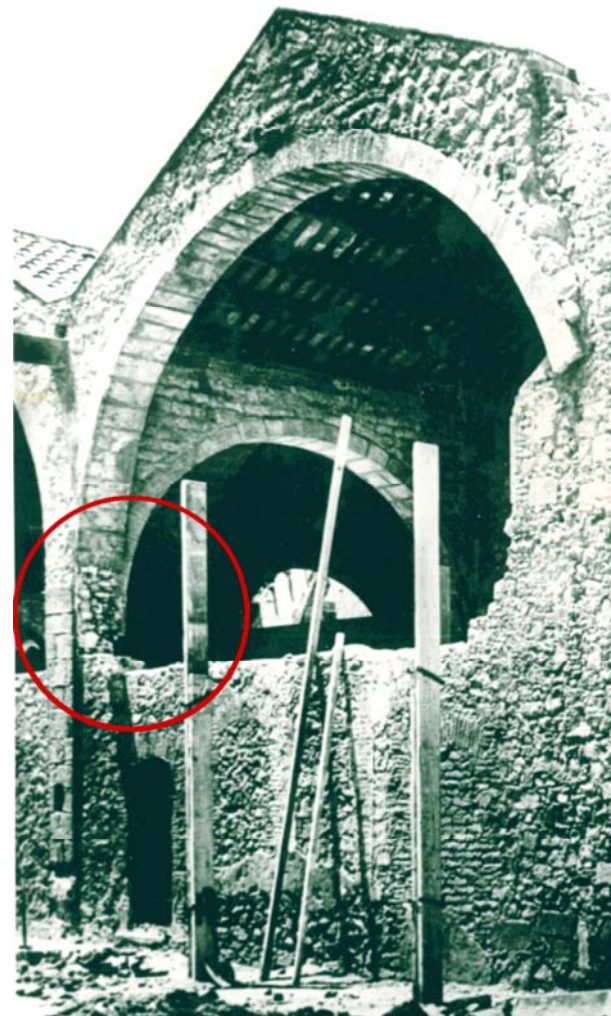
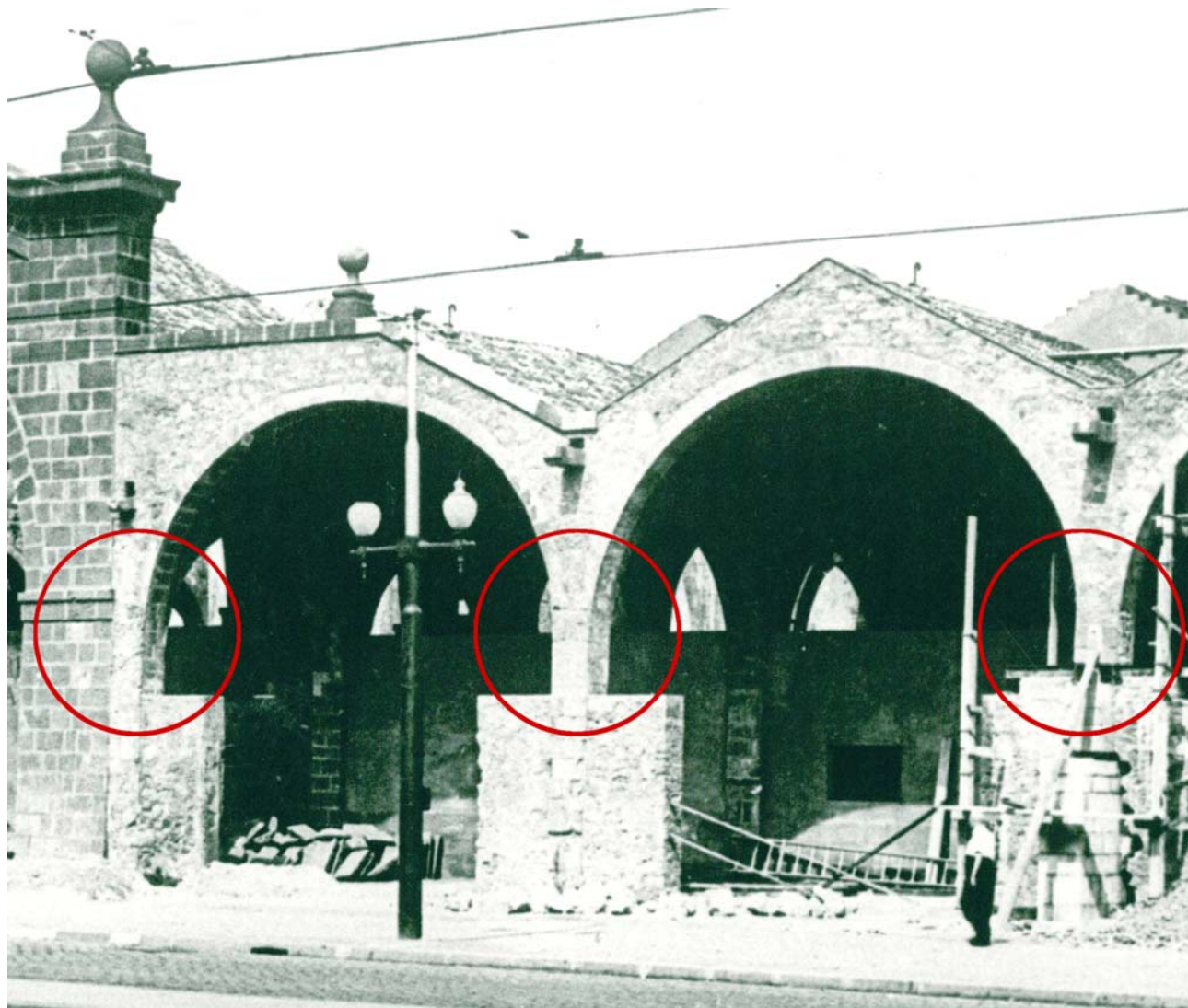
Les obres de restauració varen començar per l'escatada de l'acabat de la façana i consegüentment per la posada en relleu dels carreus i paredats de què estava construïda.

Unes fotografies de la façana escatada revela que allò que va fer veure a Florensa que els dos trams de les primitives naus de mar podien haver format part d'un gran cos de naus era que els carreus de les arrencades dels arcs-aqüeductes (i les primeres pedres dels paredats del murs del damunt) havien sigut tallats i cisellats per finalment acabar tota la façana.

Florensa, entenem, va actuar com si aquesta continuació dels trams de les naus vers el mar no hagués existit mai i va disposar uns contraforts construïts totalment amb carreus similars als dels pilars existents.

La imatge dels pilars-contraforts de les naus de la Generalitat, bastits a principis del XVII, sembla que li varen donar la solució per a la façana principal de l'edifici, per la qual cosa va desmuntar els pilars, des de terra fins a l'arrencada dels arcs, i va disposar els carreus de manera com si es tractés d'una sola peça: els pilars-contraforts.

Quina es la raó que va obligar Florensa a fer els contraforts mitjançant carreus travats amb els propis dels pilars i d'aquesta manera ocultar les dovelles cisellades que demostraven la continuïtat de les naus vers el mar? Per què no va actuar com en la façana de la torre 2, situada just al costat, on va reconstruir les parts que no existien amb un altre material? Apuntem dues possibilitats: la primera es la manca «de fe» de Florensa en la continuació de les naus cap a mar i la segona, la voluntat de realitzar «la façana a mar definitiva» de

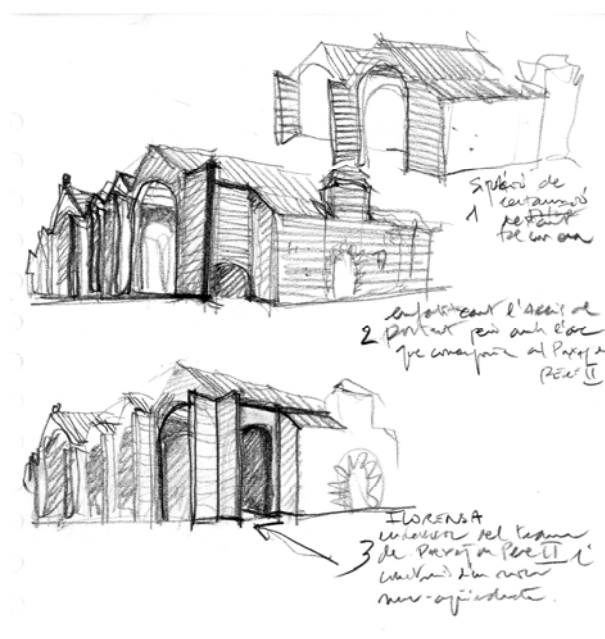
Fotografies de 1952 i 1951 respectivament on s'aprecien els carreus de les arrencades dels arcs cisellats.

La torre 2. 1936.

L'accés per l'antiga torre 2. Juliol 1942.

Diverses solucions de cantonada. Croquis de l'autor.

l'incipient Museu Marítim com si, enlloc bastir una nova façana, es tractés de restaurar la façana original de les primitives Drassanes.

El fet d'ocultar que les primeres dovelles d'arrencada i les pedres de l'extradós dels arcs havien estat tallades, és a dir que en un temps passat les naus es prolongaven vers el mar, va fer suposar als historiadors que la façana a mar havia estat la mateixa al llarg dels segles. No serà fins al 1982 que Ignacio Paricio i Jaume Rosell³¹ suggereixen una «hipòtesi alternativa que tot i que presenta també molts punts obscurs resol, en canvi, aspectes parcials difícils de casar amb els plantejaments que s'han fet fins avui».

Sense conèixer la descoberta de Florensa, les úniques fonts gràfiques que permetien aquesta hipòtesi eren, tal com hem esmentat, per una banda els dibuixos dels artistes holandesos, en els quals era molt evident l'existència d'aquestes naus i, per l'altra, el plànol del baluard del 1575.

A la cantonada de llevant, Florensa va construir el que anomena l'*arc de retorn* que havia de donar accés a un nou espai de transició entre l'interior i l'exterior: una porxada.

A la carta esmentada Florensa comenta que la façana estava molt malmesa fins al punt que el pilar de l'extrem de llevant no existia. Però, en realitat, tampoc existia un arc que, entenem, ell mateix afirma que hi havia en el mur que tancava aquest primer tram pel cantó de llevant. Es tractava d'un suposat arc de mig punt d'una arcada-aqüeducte al qual fa referència l'arquitecte que creiem no va existir mai. En tot cas, el que possiblement hi havia era un dels arcs petits del primitiu pòrtic de Pere II damunt del qual hi havia un mur massís tal com són els dos trams següents.

Els dibuixos que hem fet mostren la cantonada amb dues solucions: la «inventada» per Florensa i la que hauria estat més respectuosa amb els elements que, tot i que estaven ocults o molt malmesos, hi havia en aquesta cantonada.

Per tal de realitzar la solució «inventada», Florensa va enderrocar part del mur exterior i l'arc de mig punt del pòrtic de Pere II que donava a l'interior de l'espai de treball de les grans naus. És evident, però, que el fet de convertir el primer tram en una porxada que actuava com a façana li va permetre que es pogués visualitzar la façana principal d'un edifici, que a partir d'aquest moment seria un Museu Marítim, i reviu la memòria històrica del seu passat.

En la primera solució la porxada té quatre funcions: donar profunditat, establir un recorregut tangencial a l'edifici, identificar el cos de naus i entendre l'estructura formal:

- La profunditat esdevé per l'ombra de l'arcada de la façana sobre la segona arcada diafragmàtica.
- El recorregut tangencial permet el pas en sentit longitudinal a cobert i apreciar, des de fora de l'edifici (del museu), la magnitud de l'espai interior.

- S'identifica el cos de naus establint una simetria visual presidida per la nau doble més alta i distanciant les irregularitats dels diferents volums laterals endarrerint-los un tram

- L'arc dels murs-aqüeductes com a final de la porxada permet d'entendre, des de l'exterior, la dualitat del sistema constructiu de l'edifici que s'expressa contundentment mitjançant la intersecció dels dos contraforts disposats ortogonalment.

El dibuix de la segona solució amb l'arc del primitiu pòrtic de Pere II i el pany cec al damunt, mostra la falta de contrafort vers l'exterior, ja que, essent l'arc de tan poca alçada, aquell no era necessari. Aquesta solució, a pesar que conserva la idea de crear profunditat, fa més difícil el recorregut i la perspectiva lateral és inexistent perquè només es dona una perspectiva frontal.

La comparació d'ambdues solucions ens porta a concloure que Florensa elabora els projectes de reforma i restauració dels diferents edificis històrics tractant d'actualitzar-los a partir d'una anàlisi minuciosa i d'una interpretació de l'estructura formal i de la construcció. Més que una restauració pròpiament dita, l'arquitecte intervé en general amb contundència, però amb la màxima simplicitat i harmonitzant amb allò ja construït. Dit d'una altra manera, Florensa tracta de renovar, per la qual cosa reinventa els espais, crea noves seqüències amb els elements que creu oportú afegir i dona un important valor als materials tant pel que fa a l'ús com a la posada en obra.

Concretament, pel que fa a les Drassanes, les reformes i restauracions que va dur a terme varen obeir no solament a una mera aplicació del coneixement de restauració amb un rigor científic i històric, ans i sobretot a la seva sensibilitat creadora i capacitat constructiva. Cal dir que per arribar a aquestes fites va haver d'enderrocar certs elements o parts que, per més que foren originals, no permetien un nou ús o una lectura coherent del conjunt.

L'anàlisi de les diverses intervencions dutes a terme al llarg de molts anys a les Drassanes ens porta a considerar que el seu sistema ha permès que el conjunt de les construccions que les constitueixen tingui, tant per als visitants del Museu Marítim com per als vianants, una lectura unificada de totes les parts basada sobretot en l'harmonia que l'arquitecte assoleix, o busca, en les formes i en els materials.

Per a Florensa restaurar no significa tan sols reparar els edificis històrics ans consisteix a donar-los allò que ell considera necessari per tal que l'edifici torni a ser, diguem-ne, viu; que torni a tenir vida. Vida que «se'ns manifesta per la permanència dels trets formals més característics en el temps».³² Amb aquesta intenció, Florensa aconsegueix l'objectiu amb una admirable integració ambiental i paisatgística. Es evident, però, que per aconseguir aquestes fites sovint va d'introduir elements que segons la Carta d'atenès del restauro, del 1931, no eren els més adients des del punt de vista de la restauració més estricta.

El pòrtic de Mar, la façana de les Drassanes, finalitzat (Arxiu Museu Marítim de Barcelona).

Les darreres reformes i restauracions. La situació actual

Avançant-nos al proper capítol descrivim succintament les últimes reformes i restauracions. El plànol 14 mostra l'estat actual de les Drassanes i recull part de les intervencions proposades per un Pla Director redactat el 1984.

Ha estat completat el nou accés al Museu a través de l'edifici de Pere IV amb tots els serveis que comporta. En aquesta reforma es va trobar el paviment antic de les Drassanes, de pedra en una de les naus i ceràmic en l'altra, ambdós situats uns seixanta centímetres per sota del nivell actual. També han estat descoberts els esglaons d'arrencada de la gran escala que arribaven a aquest nivell, cosa que mostra que aquest era el nivell quan l'escala va ser construïda.

L'administració i la Biblioteca han estat instal·lades a la planta primera de l'edifici de Porxo Nou, per la qual cosa hom ha hagut de reformar i aïllar la coberta. Han estat reformades totes les naus de La Generalitat, i se n'ha revalorat l'espai fent-lo transparent de banda a banda de manera que no hi hagi murs de façana ni murs que tanquin els arcs.

També han estat restaurades les naus del segle XVII situades al costat de Santa Madrona i conegudes com a Sala Marquès de Comillas. Les naus resultants són diàfanes i reben llum natural zenital.

Estan en procés de construcció la restauració i reforma del baluard, de les muralles de ponent i del gran cos de naus.